



Dr. Rudolf Rauscher:

## Přehled vývoje horního práva na Slovensku.

(Dokončení.)

Článek 4. Štávnického horního práva, pojednávající o udělení propůjčky dolů již měřených, ale opuštěných, shoduje se doslovně s § 14. horního práva Jihlavského listiny B.

Další článek 5. Štávnického horního práva, pojednávající o t. zv. štolách dědičných, t. j. štolách pomocných, odvádějících vodu z dolů nebo přivádějících vzduch, shoduje se opět doslovně s ustanoveními § 15.—20. a 23.—26. listiny B horního práva Jihlavského.

Až do článku 5. tvoří horní právo Štávnické uzavřený celek recipujíc předpisy jihlavské z listiny B. Článkem 7. až 14. následuje řada článků, která odlišuje se namnoze velmi od zásad práva jihlavského, vykazujíc již velmi pokročilé a vyvinuté instituty horního práva. Na příklad čl. 6. pojednává o zatopených a zasutých dolech a o jejich opětném získání. Podobné ustanovení nevyskytá se ve starších právech horních. Stejně tak předpis článku 14. o svolení rady a perkmistra k tomu, aby mohly práce hornické ustati na určitý čas (Fristung). Stejně také toto ustanovení je zvláštností horního práva Štávnického a v právu Jihlavském se nevyskytá.

Další články Štávnického horního práva a sice čl. 15. až 17. opět recipují právo Jihlavské. Ale podkladem jejich jest německý text horního práva Jihlavského, pocházející ze století 14. Článek 15. Štávnického horního práva, jednající o t. zv. »lenšaftech«, je shodný s § 15. a 19. zmíněného něm. textu Jihlavského. Článek 16. jednající o hutích, je shodný s § 25. a 26. a článek 17. o zákazu prodeje rudy na horách je shodný s § 21. zmíněného textu Jihlavského. Konečně poslední články, jakož i doplněk byly, jak se zdá, připojeny později a to zcela mechanicky.

Právo Štávnické zachovalo se nám ve skvostně vázaném kodeksu v městě Štávnici. Již tento způsob publikace potvrzuje, že nastala kodifikace práva Štávnického za zvláštních okolností.

Wenzel, který právo Štávnické posledně vydal, tvrdí, že podle písma tento kodeks pochází ze 14. století. O tom vyslovil své pochybnosti již Tomášek a připojil se k nim i Zycha. Zycha klade pak vznik práva Štávnického v té formě, jak ho nyní vidíme, na konec století 14. a tvrdí, že některé části jeho jsou starší, snad i z doby



Bely IV. Právo Štávnické podle něho vzniklo týmž způsobem, jako druhá redakce práva Jihlavského. Šefové města Štávnice dali prý sepsati, opírajíce se o autonomii horního města, výklad starých privilegií, zachovávající při tom formu privilegia.

Souhlasíme plně s míněním Zychovým, že právo Štávnické tak jak se nám zachovalo, je výtvořem doby pozdější. Zycha klade vznik do konce století 14.

My jsme nemohli nahlédnouti přímo do kodeksu, do rukopisu Štávnického horního práva a zjistiti stáří rukopisu a přiblížiti se tak době vzniku rukopisu, neboť podle sdělení kodeks, v němž jest horní právo Štávnické, byl uloupen Maďary při jejich odchodu ze Slovenska r. 1918.

Můžeme vysloviti proto pouze domněnku o vzniku horního práva Štávnického. Odchylujeme se poněkud od mínění Zychova. Zycha nepovšiml si zprávy, jež uveřejněna jest u Wenzela.<sup>17)</sup> R. 1442 postihl totiž Štávnici katastrofální požár, kterému podlehy všechny listiny a knihy, obsahující městská práva a privilegia Štávnická: »litterae et privilegia eorum, libertates ipsorum in se contingentes ignis voragine consumptae extiterunt.« Proto r. 1447 usnesli se stavové, aby obyvatelé Štávnice užívali těch práv a svobod, kterých požívají ostatní horní města od časů krále Sigmunda a ostatních předcházejících králů.<sup>18)</sup> Zdá se nám velmi pravděpodobným, že vznik horního práva Štávnického v té formě, jak se nám zachovalo, jest v souvislosti s touto událostí a že přisežní města Štávnice, hledající svou privilegia, našli ho v opisech Jihlavského práva. Zda a jak ovšem souvisí takto vzniklé se staršími horními privilegii, pověděti ovšem nedovedeme. V naší domněnce, že horní právo Štávnické vzniklo po zmíněné katastrofě, utvrzuje nás i ta skutečnost, že Vladislav Jagiello, r. 1513 potvrzuje právo Štávnické, mluví o tom, že předložili mu je obyvatelé tohoto města sepsané v knize »ein Buch mit den dasigen Stadt- und Bergrechten, darinen Artikelsweise geschrieben und verzeichnet fürgetragen...«<sup>19)</sup> A Ferdinand I. prohlásil ve svém nařízení o horních městech slovenských r. 1549, že existují práva Štávnická, která byla sebrána pode jménem krále Bely: Extant et Schemnicii quaedam eodem modo, ut apparet, collecta sub nomine Regis Belae...<sup>20)</sup>

Vypočetli jsme na počátku některá města horní, která na Slovensku vznikla v době nejstarší. V dalším vývoji horní města slo-

<sup>17)</sup> Magy. bány. krit. története, 37. p. 1.

<sup>18)</sup> »ut prelibati cives, hospites et incolae dictae civitatis Schebniciensis ad instar aliarum vicinarum civitatum Montanarum illis libertatibus, consuetudinibus et privilegiis utantur, fruantur et potiantur.

<sup>19)</sup> Wagner, C. j. m. XVI.

<sup>20)</sup> Eod. 1. XVII.



venská sdružují se v určité dvě velké skupiny a sice ve skupinu měst hornoslovenských neb východoslovenských a skupinu měst dolnoslovenských neb západoslovenských.

Skupinu měst hornoslovenských tvořila města: Gelnice (Hnilec), Smolnik (Schmölnitz), Rudno (Rudnok), Jasov (Jászó), Telki (Telkibánya), Rožnava (Rosenau) a Nová Ves (Neudorf, Igló). Jsou to vesměs města, která nacházejí se v jižní části krajiny Spišské, která zvána byla »terra oppidorum montanorum comitatus Scepusiensis« a byla oddělována jako »Gründner Boden«, t. j. horní území, od území Spišských měst v užším smyslu.

Města tato nebyla všechna svobodnými královskými městy horními, nýbrž byla zbudována z velké části také na půdě mocných velmožů. Nejdůležitějším z nich bylo město Hnilec, které zvalo se »oppidum vetustissimi Scepusii«. Jeho privilegia jsou již z druhé poloviny 13. století, ale jak zmíněno, obsahují zmínky o ještě starších privilegích. Od roku 1276 zove se královským svobodným městem. Roku 1327 udělil král Karel Robert Gelnici horní právo a výsady, kterých požívali obyvatelé města Štávnice.<sup>21)</sup> Ve 14. a 15. století obdržela Gelnice, která v této době v pramenech nazývá se »civitas seu montana cuprea de Gölnicz«, vyšší soudnictví ve věcech horních a její horní právo uznávalo zmíněných 6 měst. Tato města měla se ve všech záležitostech horních odvolávat do Gelnice a podle jejího práva horního se řídit: »auf die Gölnitz zu verabschieden und dem allhiesigen Bergrechte ad perpetuam memoriam billigen Gehorsam zu leisten.«<sup>22)</sup>

Wenzel uveřejnil ve svých dějinách o horním právu také horní právo Gelnické, které klade do doby kolem r. 1400.<sup>23)</sup> Zycha ve svém díle pronáší všeobecně mínění, že základem tohoto práva je právo Štávnické. Přihlédneme-li však blíže a srovnáme-li oboje práva, nalezneme tu některé instituty společné, v základě však oboje práva se různí. Tak především nálezce obdrží kutiště o třech šachtách, které obsahuje žílu rudnou v rozměru 6 lánů. V hantu a v lintu měří se 4 lán y. Gelnické právo horní obsahuje některé předpisy, které nejen že předčí horní právo Štávnické, ale vyniká i nad současné horní právo české a tudíž i nad zákoník Václava II. Jus regale montanorum. Zná na př. předpis, že ten, komu byla udělena »Erbe«, musí započítati s horním dílem do roku a do dne. Byly-li tu jaké překážky, musí podnikatel žádati perkmistra za

<sup>21)</sup> Wenzel, I. c., přílohy str. 325.: quod hiis omnibus et singulis libertatibus seu libertatum praerogativis, quibus fideles hospites nostri de Selmuchbanya suffulti potiuntur et gaudent.

<sup>22)</sup> Kroner, Deutsche Geschichts- und Rechtsquellen aus Oberungarn, Vídeň 1865, str. 4.

<sup>23)</sup> Wenzel, I. c., 326. násl.



udělení lhůt (Fristung). Právo Gelnické předpisuje také, že perkmistr má vésti registra, kterýžto předpis zná teprve vyspělé horní právo pozdější. Gelnické horní právo zná konečně i dělnické horní právo, v čemž předčí opětně současné horní právo české. Byť tudíž mělo horní právo Gelnické za základ právo Štávnické, kráčí v pokročilosti své mnohem dále.

V 15. století spojilo se zmíněných šest měst ve spolek a z konce tohoto století z roku 1487 máme zachovánu smlouvu městskou, ve kterou zmíněná města vstoupila na sjezdu v Košicích: »Artikel dy dy perchsteth peschlossen haben zu Casschau an sannd Stephanstag prothomartiris zv weynachten. Anno sc. 87.«<sup>24)</sup> Smlouva tato obsahuje celkem 13 artikulů a týká se především úpravy vrchního soudnictví Gelnice nad ostatními městy, obsahuje ustanovení o tom, jak má soud zasedati, v jakém pořadu jednotlivá města na soudě hlasují, předpisuje povinnosti perkmistrovi, jak mají býti rozhodnuty spory o mzdu a jakým způsobem má se vykonati exekuce pro dluhy. Podrobnějších předpisů z horního práva však nemá.

Druhou skupinu horních měst na Slovensku tvoří 7 měst dolnoslovenských: Kremnice, Štávnice, Báňská Bystřice, Pukanec (Bakabánya), Lubietová (Libethen), Nová Baňa (Königsberg) a Belá (Dilln, Bélabánya).

Některá z těchto měst uvedli jsme již mezi těmi, která obdržela privilegia již v době 13. stol. Kromě Štávnice nejvýznačnějším jest *K r e m n i c e*. Již ve 13. století slyšíme o ní jako o villa Keremnice.<sup>25)</sup> R. 1328 bylo uděleno Kremnici Karlem Robertem horní právo Kutnohorské, české, jinými slovy právo Jihlavské, jehož užívalo se tehdy v Kutné Hoře. Bohužel na škodu historickému badání i toto horní právo Kremnické shořelo. Byla proto podniknuta nová kodifikace horního práva Kremnického r. 1492—1512. Horní právo Kremnické obsahuje celkem 26 článků. Lze o něm říci totéž, co bylo řečeno o právu Gelnice. Ač i toto právo spočívá na právu Jihlavském, předčí je podrobnými a pokročilejšími předpisy. R. 1537 byla usněsena pro perkmistra zvláštní instrukce »Ordnung und instruction eines Bergmaisters der küniglichen Pergkwegk und Stat Cremnitz«,<sup>26)</sup> která působila i při dalším vývoji horního práva uherského, jak ještě upozorníme.

Zmíněných 7 měst dolnoslovenských dosáhlo vývojem úplné municipální svobody. I tato města spojena byla v městském spolku, jehož vliv na jejich horní právo byl znamenitý. Městský spolek tento obdržel řadu privilegií, zvláště roku 1470 od krále Matyáše privile-

<sup>24)</sup> *Wenzel*, I. c., 361.—363.

<sup>25)</sup> *Fejér*, C. dipl. VI., I., 346.

<sup>26)</sup> *Wenzel*, I. c., 287.



gium »a solutione tributi Regalis, ac contributionibus sive taxarum quorumlibet«. <sup>27)</sup> Zástupci těchto měst scházeli se, aby společně rozhodovali sporné záležitosti v městě Štávnici, jak se nám o tom zachovala zpráva ze století 14. <sup>28)</sup> pod předsednictvím královského úředníka, královského štajgeře.

V 16. století počíná řada reforem, o které se pokusil Ferdinand I. <sup>29)</sup> Města horní na Slovensku náležela jako vdovský podíl vždy královně uherské. V době nastoupení Ferdinanda náležela královně Marii. Ferdinand dosáhl toho, že královna vdova mu tato města postoupila. Tím umožněna byla zamýšlená jeho reforma. Ferdinand uvedl na přetřes záležitost horních měst slovenských hned na to r. 1548 na sněmu uherském, který se konal v Bratislavě. Ale pokus ten neměl výsledku. Neboť v Uhrách nebylo hleděno na otázku hor tak, jako na př. v Čechách. V Uhrách byla otázka hor pokládána za otázku pouze horních měst a nikoli za záležitost zemskou. Města horní trvala bezpodmínečně na svých právech a obyčejích a dávala si je stvrzovati v královských kapitulacích.

Ferdinand však postupoval energicky. Prohlásil, že úprava záležitostí horních náleží nikoli horním městům, nýbrž králi a že horní města nemohou odporovati vydání nového horního řádu. Svěřil správu sedmi dolnoslovenských měst horních dolnorakouské komoře a nařídil jí, aby vypracovala návrh nového horního řádu pro zmíněná města a sice na podkladě jáchymovského řádu horního.

Tak vznikl první horní řád uherský, který Ferdinand vydal r. 1550 pro města dolnoslovenská. Působnost horního řádu Ferdinandova měla se však vztahovati na celé Uhry. Horní řád tento nebyl vytištěn ani později a podle informací Wenzlových znění jeho jest v archivu města Kremnice v rukopise. Horní řád tento však v městech slovenských vyhlášen byl a sice, jak ukazuje městský protokol Štávnický, dvakráte, r. 1550 poprvé a r. 1561 po druhé.

Horním řádem Ferdinandovým poměry konečně upraveny nebyly. Horní města obracejí se se stížnostmi na Ferdinanda, aby neprováděl nového horního řádu, stěžující si na některá jeho ustanovení. Po smrti Ferdinandově stejně si stěžují Maxmilianovi. Maxmilian však městům nepovolil. Nařídil řádnou publikaci horního řádu, aby všem byl přístupným. Nařídil také r. 1564, aby stížnosti horních měst nebyly posílány na uherskou kancelář, nýbrž na dvorskou komoru.

R. 1565 povolil městům horním, aby sestavila komisi, která by probírala artikul horního řádu po artikulu a pátrala po nesrovnalo-

<sup>27)</sup> Wenzel, l. c., 65.

<sup>28)</sup> Wenzel, l. c., 268.

<sup>29)</sup> Wenzel, Handbuch des allg. österr. Bergrechtes, Vídeň 1855, str. 99. násl.



stech a nedostatečnosti horního řádu. Skutečně komise se sešla, ale jednání mezi poslanci měst a komisary královskými se protahovalo. Až r. 1570 shodli se komisaři královští s městy tak, že má být zaveden nový řád horní, ale doplňkem k němu mají být zachovány zvláštní řády sedmi horních měst slovenských. Následovala potom nová publikace horního řádu r. 1573, která je známa pod názvem Maxmilianův horní řád. Řád tento zaveden byl nejen pro Slovensko, nýbrž i pro ostatní části Uher a byl r. 1723 sněmem prohlášen za platný horní zákon pro celé Uhry.

Obsahově souvisí Maxmilianův horní řád se staršími zákony, vydanými pro země rakouské a sice s Maxmiliánovým horním řádem z r. 1517 a obsahově a formálně podoben jest hornímu řádu salcburskému z r. 1532 a bambersko-korutanskému řádu hornímu z r. 1550.

Působnost zákoníku tohoto neporušovala privilegii v jednotlivých horních městech, neboť ustanovuje se tu v art. I. § 5.: »Was aber andere Bergstädte, ihrer Ordnungen halber, befreyt und privilegiert seyn, sollen sie dabey gelassen und erhalten werden«. Z toho důvodu, aby i v těchto privilegovaných horních městech zaveden byl řád a pořádek, přidán byl hornímu zákoníku Maxmiliánovu doplněk »Erläuterung zweier alten unterschiedlichen Bergwerks Ordnungen der sieben freien königlichen Bergstädte in der Kron Ungarn« a sice jeden pro Kremnici a Novou Baňu (Königsberg) a druhý pro Štávnici, Báňskou Bystřici, Pukanec (Bugganz), Belou (Dillen) a Lubietovou (Libethen). Pro tato horní města platil především tento doplněk jako místní horní zákon a teprve potom platil horní řád vlastní. V ostatních částech země ovšem platil především řád Maxmiliánův a doplňky k němu tu ovšem neplatily.

Zkoumáme-li poměr, v jakém jsou uvedené doplňky horního řádu Maxmiliánova ku starším horním právům slovenských měst, docházíme ku podivuhodnému závěru. Neboť staré předpisy právní, vyskytající se dokonce v t. zv. právu Štávnickém, uplatňují se plně v zákoně horním ze 16. století. Zůstává tudíž na Slovensku recipované právo Jihlavské dále zachováno než v samotných zemích českých, kdež nabylo převahy právo německé, právo Jáchymovské.

Uvedu některé podrobnosti: Z dodatku pro Štávnici § 2. art. I. shoduje se plně s § 2. práva Štávnického: propůjčku uděluje perkmistr pod pečeti městskou. Art. II. § 25. o t. zv. dědičných štolách recipuje ustanovení čl. 8. práva Štávnického. Úplně shodný jest článek o zatopených a zasutých dolech, jež jest v právu Štávnickém článkem 6. a v dodatku pro Štávnici jest v Art. II. § 29. Shodný je také článek o setkání se dvou šachet neb štol dvou různých majitelů dolů; v právu Štávnickém čl. 19. a v doplňku horního práva pro Štávnici art. VI. § 1.



Doplňk horního řádu pro Kremnici a Novou Baňu recipuje na mnoha místech horní právo Kremnické 1512 a zvláště zmíněnou instrukci pro perkmistra z r. 1537.

Štávnické právo zůstává ostatně v platnosti ještě v 17. století. Neboť r. 1655 potvrdil je Ferdinand III.<sup>30)</sup> Práva Štávnického užívá se pak ještě v 18. století. Za Marie Teresie r. 1747 byly vydány pro Štávnici, Kremnici, Novou Ves, Pukanec, Belou, Novou Baňu, Ľubietovú zvláštní Constitutiones et rescripta, které jsou vytištěny při novějších vydáních Maxmiliánova horního řádu.<sup>31)</sup> Týkají se však v celku jen poměru perkmistra ku radě toho kterého svobodného města horního.

Na počátku 19. století dějí se pak pokusy o kodifikaci nového zákoníka horního.

Jak jsme uvedli na počátku, vývoj horního práva na Slovensku jest jednotný s vývojem horního práva u nás: Slovensko a země české tvoří tu jednotnou oblast horního práva.

Emil Toronský, senátný prezident súdnej tabule v Košiciach.

## Je-li § 56. Trz. uh. pozbavený platnosti?

Po delšej kolísavej praxi dospel Najvyšší súd vo svojom rozhodnutí č. Kr. III. 333/1922 k záveru, že na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi není potrebné vyrieknúť v enunuciáte rozsudku ztratu »práv politických« a že úplne stačí vyrieknúť len ztratu práva volebného do obcí.

V dávnejších svojich rozsudkoch a usneseniach Najvyšší súd ešte sledoval opačnú prax nižších súdov, ktoré vyriekaly v smysle § 57. Trz. uh. ztratu úradu a politických práv vždy na stejnú dobu bez ohľadu na § 1. zák. č. 163/1920.

Pozdejšie vyvinula sa u nižších súdov taká nová interpretácia, dľa ktorej ztrata úradu a práv politických bola obyčajne na stejnú dobu určená, vyjmúc medzi právami politickými ztratu volebného práva do obcí, poneváž je dľa § 1. zák. zo dňa 18. marca 1920, čís. 163. pre ztratu tohoto práva ustanovená maximálna doba 3 rokov. — Túto prax osvojil si aj Najvyšší súd. (Rozs.: Kr. 219/21-2, Kr. 451/23-2.)

Po niekoľko mesačnej takejto praxi zaujal Najvyšší súd znova odchylné stanovisko, vykladajúc §§ 54.—57. Trz. a § 1. zák. č. 163/1920 tak, že ztrata úradu môže byť vo smysle § 57. Trz. uložená, teda u zločincov aj na dobu 10 rokov, kdežto ztrata »politických práv« (všetkých), vzhľadom na právo volebné do obcí, len na 3 roky.

Takto rozhodol, resp. potvrdil napadnuté rozsudky, na príklad vo veciach, č.: Kr. III. 353/23-1; Kr. III. 778/23-1.

<sup>30)</sup> Potvrzení to uveřejnil *Wagner* v *Corpus juris metallici*, str. XVI.

<sup>31)</sup> *Neue Bergordnung des Königreichs Ungarn*, 1805, str. 125. a násl.